

Un estudi, doncs, molt interessant i útil per conèixer amb precisió i de manera molt ben documentada la gran tasca realitzada per Ramon Amigó al llarg de més de seixanta anys i el seu mestratge, un estudi que no defuig tampoc la revisió de les situacions conflictives d'aquesta trajectòria vital, com la relació amb Joan Coromines (p. 118-119; 134; 165) o el final de la presidència del Centre de Lectura (p. 289).

LLANAS, Manuel (ed.): *Gaziel i Josep M. Cruzet (i l'Editorial Selecta). Correspondència (1951-1964)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013.

MIREIA SOPENA

Universitat de Barcelona
 mireiasopena@ub.edu

Poques cultures atresoren dos monuments epistolars com els que ens ha llegat Josep M. Cruzet. Deu anys després que Maria Josepa Gallofré edités les fabuloses cartes entre l'editor i Josep Pla, l'historiador Manuel Llanas, especialista en la vida i l'obra de Gaziel, ha tret a llum la correspondència entre l'autor del cèlebre *Tots els camins duen a Roma* i l'editor de la Selecta, obra que constitueix una novetat fenomenal, d'entrada, per la categoria intel·lectual dels corresponents i per la perseverant singladura de la principal casa editora de la postguerra i, de manera tangencial, per l'oportunitat del llibre, aparegut en consonància amb la campanya editorial que, a propòsit del cinquantè aniversari de la mort de Gaziel, n'ha recuperat l'obra rendibilitzant el fracàs polític del diàleg Catalunya-Espanya i alhora evidenciant —si ens hem de creure l'enlluernament amb què l'han acollida els mitjans— la manca de referents intel·lectuals en la premsa escrita.

Per si el perfil dels dos corresponents no fos un reclam prou poderós, la bonhomia i la franquesa que destil·len les tres-centes cartes els confereixen un valor documental de referència i, en especial en la segona part, n'endolceixen la lectura. El ritme epistolar el marca, naturalment, l'autor, que, com a experimentat gerent de l'editorial madrilenya Plus Ultra, té una certa propensió a l'exigència, mentre que l'editor el correspon amb la devoció que mereix aquell que, a parer seu, representa la ploma més notòria del seu catàleg després de l'incombustible Josep Pla. El volum dibuixa un alt grau de confiança entre ells tant en els afers editorials que els concerneixen (posem per cas, la perpètua discrepància sobre el percentatge de drets d'autor), com també en operacions que reclamen dosis de discreció amb d'altres (pensem en l'acord bilateral per evitar que Josep Pla publicués el seu retrat de Ramon Godó, que Gaziel i Cruzet trobaven perniciosos).

Si Agustí Calvet va esdevenir un puntal de la Selecta va ser perquè, encara a setanta anys, mantenia una activitat creativa incessant, extraordinàriament prolí-

fica, que desembocava en un afany per examinar les fases de correcció i edició d'una manera tan meticulosa com aclaparadora. És aquest rigor el que redobla el sentit del seu agraïment per les dues revisions de *Tots els camins duen a Roma* que en va fer Bartomeu Bardagí, considerat per Gaziell com un «admirable expert i home de tacte extraordinari» (c. 38), per bé que «la pulcritud i correcció» (c. 106) amb què l'editorial va difondre l'obra impresa no el va dissuadir d'annotar-ne errates i observacions per a la segona edició. Una tal preocupació pel procés editorial es va estendre, com no podia ser altrament, fins al tram comercial, en què Gaziell, coneixedor dels canals de venda i dels mitjans de difusió, va fer propostes per optimitzar la comunicació amb els llibreters i explotar el recurs de la propaganda.

Des de l'altra banda del fil epistolar, Josep M. Cruzet, que es definia com un home solitari, atenia infatigablement Gaziell i pledejava per satisfer-lo amb la convicció que «Com que vostè i jo som uns incondicionals admiradors del mètode de Descartes, estic segur que sempre anirem d'acord» (c. 19). Es capbussava en els originals calvetians amb un interès incandescent i li enviava una valoració genèrica, tothora positiva, d'una prosa que admirava tant o més que Josep Pla, «un dels grans entusiastes de la seva obra» (c. 115), segons que reportava a l'autor. Així com Josep Miracle i el nebot de l'editor, Manuel Borràs, coordinaven l'edició de les obres i n'informaven a Cruzet amb tots els ets i uts, l'editor es desviava per obtenir els garants que podien aplanar-li el trencacolls censori i per seduir la premsa escrita amb la complicitat més o menys consentida de l'autor.

No cal ni dir que la correspondència aplega dades eloqüents sobre el sector de la postguerra i, en concret, sobre els criteris i els protocols de la Selecta, conformada per un equip predominantment masculí: Manuel Borràs, Josep Miracle, Tomàs Tebé, Jesús Piña i M. Victòria Sandiumenge. Una de les perles del volum editat per Llanas és la incorporació de les cartes enviades pels col·laboradors de Cruzet, no sols perquè ofereixen un segon nivell de lectura sobre el tarannà de l'autor i el procés editorial, sinó perquè donen fe del respecte unànime i la dedicació excepcional que els mereixia la seva obra, fins a l'extrem d'assumir tasques de documentació de què Gaziell, de fora de Barcelona estant, no es veia en condicions de fer-se càrrec. La cordialitat era la nota dominant entre tots, i només en una ocasió l'autor va agafar una enrabiada antològica amb un d'ells, Josep Miracle, que prèviament havia retret a Gaziell amb una energia digna de millor causa que s'hagués lamentat al seu cap per la trigança de la segona edició de *Tots els camins duen a Roma*.

L'admiració que la Selecta en conjunt sentia per Gaziell era justificada amb escreix per les vendes i l'entusiasme dels lectors que enviaven a l'autor «diàriament cartes i més cartes» (c. 115) de felicitació arran de l'aparició de la seva primera obra. Va ser Gaziell qui va tenir la pensada d'espigolar algunes de les frases laudatòries d'aquestes lletres per difondre-les en un fullet de propaganda amb l'objectiu de reforçar els anuncis que Cruzet publicava a *La Vanguardia* i *Destino* sobre *Tots els camins duen a Roma*. L'espai raquític que la premsa afecta al règim reservava al llibre en català i l'escassa profunditat dels crítics enervaven l'autor i

l'editor, si bé el seu desencís mai no va ser prou agut perquè Cruzet abandonés la tasca d'encalçar Gaziell a fi que traslladés el seu agraïment personal als crítics que com a mínim donaven notícia de les novetats, àdhuc si, com en el cas Sebastià Sánchez Juan, que radiava ressenyes a Radio Nacional de España, l'autor trobava que era un «estelric» (c. 204).

Amb el retorn de Gaziell a Catalunya, l'epistolari adopta tota una altra orientació. Si el centenar i escaig de cartes que es van trametre durant els anys de l'etapa madrilenya condensen una informació extremament tècnica, basada en les trameses de proves i els acords editorials (1951-1959), les de l'etapa catalana, un cop Gaziell s'havia jubilat de Plus Ultra, adquireixen una dimensió cultural d'un abast més ampli (1959-1964). A cavall entre Sant Feliu de Guíxols i Barcelona, Gaziell intercanviava amb el seu editor punts de vista sobre els crítics, els mecenes del Premi Sant Jordi, els interlocutors amb el règim i, per damunt de tots, Josep Pla, el genial amic que compartien. Davant de la disputa que van viure Pla, que volia acontentar Destino i Cruzet, i l'editor de la Selecta, dolgut perquè l'empordanès no havia assistit a un acte en què se'l va homenatjar, Gaziell va solidaritzar-se amb l'editor, alhora que va remarcar-li que, per a ell, l'aportació de Pla a la cultura catalana sempre pesaria més que qualsevol destret.

Bona part dels intel·lectuals que desfilen per les epístoles ho fan en qualitat d'homes influents en el règim, com és el cas d'aquells que van intervenir perquè s'alcés la denegació de *Portugal enfora*. Per a Cruzet, aquesta proscripció en bloc havia coincidit amb una renovada ofensiva anticatalana derivada de la publicació de *La Renaixença, avui*, una obra de la col·lecció caputxina Criterion que, en vista dels estudis sobre censura eclesiàstica coneguts amb posterioritat a l'obra editada per Llanas, va ser sotmesa a una implacable persecució política i judicial dirigida per les faccions més integristes del règim a causa del presumpte separatisme d'un dels articles del llibre. L'editor, indignat pel veto a l'obra de Gaziell, va recórrer a personalitats amb qui tenia una certa sintonia perquè l'avalessin, entre les quals Melchor Fernández Almagro, Miquel Dolç, Josep M. de Sagarra, Frederic Rahola i Pedro Laín Entralgo. Sense la infinita tenacitat de Cruzet i la implicació dels avaladors, les autoritats franquistes mai no haurien suggerit a l'editor que hi presentés un recurs que finalment va possibilitar-ne l'aparició.

Manuel Llanas ha fet un esforç notori per transcriure el feix de cartes que en l'actualitat és dipositat a la Biblioteca de Catalunya i ha procurat d'aportar, sobretot, les referències bibliogràfiques de les crítiques publicades a la premsa sobre l'obra de Gaziell en notes al peu, en les quals una descripció sumària del seu contingut hauria ajudat el lector a interpretar el sentit dels comentaris que en fan els corresponents. Més enllà de qualsevol consideració sobre les notes, Llanas ha tingut l'inestimable encert d'enriquir el volum amb epístoles que altres personatges havien enviat a Gaziell o Cruzet i que tant l'autor com l'editor se cedien a manera de préstec, fent gala d'una confiança absolutament insòlita. Són documents d'un interès històric tan excepcional que haurien pogut merèixer un espai propi, a manera d'annexos, agrupats per temes i amb un cos de lletra més generós.

La contribució de Llanas a la història de l'edició amb la seva obra en diversos volums no sols va posar les bases per a la reconstrucció cultural, sinó que va tenir l'extraordinari mèrit d'esperonar un bé de Déu d'investigadors a recuperar la història de les editorials contemporànies. Només per això la història de la cultura li reserva un reconeixement indeleble. Amb la correspondència Gaziell-Cruzet ens ha il·luminat, a més, sobre l'entramat polític (censura i crítica) i cultural (intel·lectuals i premis) de l'etapa més heroica de l'edició contemporània. Com d'habitud, en les bambolines d'aquest llibre hi ha el benemèrit pare Massot, que encara té el coratge de comercialitzar obres d'assaig i la generositat de difondre històries altres que les de la seva editorial. A desgrat del —diguem-ne— desinterès que els dirigents d'aquestes editorials ostenten sobre el seu propi passat, Massot i d'altres com Manuel Llanas, pertinaços, continuen bastint el fogar de la cultura sense defalliment.

QUER, Pere: *Les publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans de 1907 a 1939*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013; «Publicacions de la Presidència» 39.

MANUEL LLANAS
Universitat de Vic
mllanas@uvic.cat

Crec ajustar-me a la realitat si afirmo que, entre nosaltres, l'anomenada edició institucional —és a dir, les publicacions regulars promogudes i patrocinades per institucions oficials i organismes públics— neix contemporàniament amb la creació (1907) de l'Institut d'Estudis Catalans. En dona fe aquest llibre, fruit tardà dels actes commemoratius del centenari de l'IEC, que en ressegueix l'activitat editora dels primers trenta-dos anys. Per començar, Pere Quer —que ha fet ja alguna altra contribució al coneixement de la nostra edició— ha maldat per singularitzar aquesta seva monografia de les altres sobre l'Institut que, degudes sobretot a Albert Balcells, Enric Pujol i Josep Massot i Muntaner, se centren en la seva obra científica. Així, llegim a la introducció, ha volgut enfocar l'estudi «cap als aspectes més pròpiament editorials i s'ha procurat de mirar cap a qüestions que complementen les exhaustives aportacions esmentades [les dels noms susdits].»

Al llarg dels tres apartats en què es divideix l'obra —«L'etapa fundacional (1907-1911)», «L'expansió (1911-1923)» i «Ombres i llums: de la dictadura a la guerra passant per la República (1924-1939)»—, es palesa que la política de publicacions pròpies és una vessant essencial de l'activitat de la corporació. I això des dels orígens, com ho prova el fet que sigui l'aspecte més prolíxament abordat en els textos fundacionals. Així, ja en el dictamen-acord de la Diputació de Barcelo-